

ISSN:2423-7663

فصلنامه علمی - پژوهشی مهدویت
سال هفدهم / شماره هفتم / زمستان ۱۴۰۲

دستاوردهای مهدوی انقلاب اسلامی مبتنی بر دیدگاه‌های امامین انقلاب*

رمضان محمدی^۱

راضیه حسینی نژاد^۲

سید محمدامین حسینی^۳

طلعت ده پهلوان^۴

چکیده

انقلاب اسلامی ایران یکی از بزرگ‌ترین اتفاقات قرن حاضر است که با رهبری مقتدرانه امام خمینی رحمته الله علیه و همراهی بی‌نظیر مردم با ایشان، به پیروزی رسید و توانست علیرغم بحران‌های متعدد در پرتو اندیشه‌های امامین انقلاب که ریشه در آموزه‌های اسلام ناب محمدی داشت، دستاوردهای کلانی در سطح داخلی و بین‌المللی کسب کند از جمله این مهم، دستاوردهایی است که در عرصه مهدویت کسب نموده است. از این رو این پژوهش با هدف تبیین دستاوردهای انقلاب اسلامی در عرصه مهدویت با روش توصیفی - تحلیلی و از طریق کتابخانه‌ای به دنبال پاسخ به این سؤال اساسی است: دستاوردهای مهدوی انقلاب اسلامی در دیدگاه امامین انقلاب چیست؟ در پی پاسخ به این سوال پس از جستجو در نقطه نظرات امامین انقلاب این نتیجه حاصل شد که دستاوردهای مهدوی انقلاب اسلامی که در ابعاد فرهنگی، اعتقادی و بین‌المللی است، عبارتند از: افزایش برنامه‌ها و مکان‌های مهدوی، افزایش امید در جامعه، تربیت مبلغان مهدوی، تغییر نگرش در آموزه‌های مهدوی، بیدارسازی و آگاهی بخشی شیعیان جهان.

واژگان کلیدی

انقلاب اسلامی، مهدویت، امامین انقلاب، آگاهی بخشی.

مقدمه

پیروزی شکوهمند انقلاب اسلامی ایران، به عنوان یکی از بزرگ‌ترین و اعجاب‌انگیزترین

* تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۹/۲۵ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۱۱/۱۸

۱. عضو هیئت علمی پژوهشگاه حوزه و دانشگاه قم، ایران (نویسنده مسئول) (rmohammadi@rihu.ac.ir).

۲. کارشناسی ارشد دانشگاه رازی (hsyny2786@gmail.com).

۳. عضو هیئت علمی افتخاری مرکز پژوهشی تمدن اسلامی، ایران (smhoseini@rihu.ac.ir).

۴. استادیار گروه تاریخ دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران (pahlavant65@gmail.com).

تحولات قرن حاضر است که در بهمن سال ۱۳۵۷ با رهبری امام خمینی رحمته الله علیه و حرکت یکپارچه مردم و به کارگیری آموزه‌های پویای مکتب تشیع به وقوع پیوست؛ آموزه‌هایی که در راس آن نظریه انتظار و اعتقاد به تشکیل حکومت جهانی مهدوی و مدینه فاضله، پیشران تمام فعالیت‌های سیاسی بود، در حالی که کمتر کسی در دنیای آن روز تصور می‌کرد مردمی که طی قرن‌های متوالی تحت سلطه حکومت‌های جائر بوده‌اند، بتوانند، نظام شاهنشاهی را که متکی بر حمایت‌های همه‌جانبه دولت‌های غرب و شرق بوده، سرنگون و نظام سیاسی مبتنی بر مردم‌سالاری دینی تشکیل دهند؛ اتفاقی که نه تنها برای بسیاری از مردم جهان که اعتقادی به کارکرد دین در اجتماع و سیاست نداشتند، غیرقابل باور بود، بلکه برای بسیاری از شیعیان و علما و مراجع نیز رخداد عظیمی محسوب می‌شد، چرا که به دلیل فشارهای سیاسی که از جانب حکومت‌ها متحمل می‌شدند، اساساً تصور ایستادگی در مقابل حاکمیت ظلم را از دست داده و ایده تشکیل حکومت اسلامی برایشان غیرقابل باور بود، بنا براین از انجام هرگونه اقدام اساسی در جهت مبارزه با رژیم طاغوت خودداری کرده و اندک حرکت‌هایی هم که در این زمینه انجام می‌شد با هدف اجرای احکام اسلام و محدود نمودن قدرت شاهنشاهی بود. عده‌ای نیز بر این باور بودند که جامعه باید به حال خود رها شده و نباید به فساد آن توجهی شود تا با افزایش گناه زمینه ظهور فراهم گردد.

در این شرایط امام خمینی رحمته الله علیه براساس آموزه‌های امامت و با بهره‌گیری از کارکردهای مثبت انتظار از همان ابتدای شروع فعالیت‌های سیاسی خود، به ویژه بعد از خرداد ۱۳۴۲ روشنگری را آغاز و پس از چند سال تلاش، موفق به رویداد جهانی انقلاب اسلامی ایران شد. امام خمینی رحمته الله علیه تلاش نمود آموزه باور داشت به ظهور را که به صورت تک بعدی به آن توجه می‌شد تغییر داده و با ارائه برنامه‌ای جامع، چشم‌انداز روشن برای بهبود وضع جامعه منتظر ایجاد نماید و بدین ترتیب خط بطلانی بکشد بر اعتقادات بی‌پایه و اساس مهدویت که زمینه‌ساز ظلم‌پذیری شده بود. بنابراین آموزه مهدویت از دیدگاه بنیان‌گذار انقلاب، فراتر از یک مسئله کلامی، اصلی بود که در موضع‌گیری و اقدام یک مسلمان نقش اساسی ایفا می‌کند.

از این رو با توجه به نگرش متفاوت امام خمینی رحمته الله علیه و خلف صالح ایشان حضرت امام خامنه‌ای نسبت به بحث مهدویت و وظیفه انسان منتظر در دوران غیبت حضرت حجت عجل الله تعالی فرجه الیه، انقلاب اسلامی تلاش نموده است نقش اساسی را در ایجاد و فراهم نمودن زمینه ظهور و تحقق حکومت جهانی امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الیه ایفا نماید به گونه‌ای که بعد از پیروزی انقلاب، مباحث مهدویت و نظریه انتظار دچار تحول گفتمانی و معنایی اساسی شده و تغییرات بسیار زیادی بر

آن مترتب گردید.

براساس این رهیافت، این پژوهش درصدد است با روش تحلیلی - توصیفی و با استفاده از نقطه نظرات امامین انقلاب به این سؤال اساسی پاسخ دهد دستاوردهای مهدوی انقلاب اسلامی چیست؟

از این رو، پژوهش حاضر با هدف آشنایی نسل جوان با دستاوردهای مهدوی انقلاب اسلامی و پیشرفت‌هایی اعتقادی که در این عرصه اتفاق افتاده است و به منظور پاسخگویی به سؤال مذکور، به بیان برخی از برکات و دستاوردهای انقلاب اسلامی در زمینه مهدویت می‌پردازد. بدیهی است شناخت این دستاوردها علاوه بر آشنایی نسل جوان و پاسخگویی به شبهات مهدویت، در توسعه، تقویت و تعمیق این دستاوردها به نهادهای فرهنگی کمک کرده تا با برنامه‌ریزی مناسب و صحیح به حفظ و تداوم آنها بپردازند.

سؤال اصلی تحقیق

دستاوردهای مهدوی انقلاب اسلامی در اندیشه‌های امامین انقلاب رهبری چیست؟

سؤالات فرعی

- آرمان‌های مهدوی انقلاب اسلامی چیست؟
- دستاوردهای مهدوی انقلاب اسلامی در عرصه فرهنگی چیست؟
- دستاوردهای مهدوی انقلاب اسلامی در عرصه اعتقادی چیست؟
- دستاوردهای مهدوی انقلاب اسلامی در عرصه بین‌المللی چیست؟

اهداف پژوهش

- بررسی و تبیین دستاوردهای مهدوی انقلاب اسلامی
- آشنایی نسل جوان با دستاوردهای مهدوی انقلاب اسلامی در عرصه‌های مختلف
- استفاده از نقطه نظرات امامین انقلاب در بحث انتظار و مهدویت و دستاوردهای مهدوی انقلاب اسلامی

روش پژوهش و تکنیک گردآوری اطلاعات

پژوهش حاضر براساس هدف، نظری و توسعه‌ای و براساس ماهیت و روش، توصیفی - تحلیلی است. روش توصیفی - تحلیلی آنچه را که هست توصیف و تفسیر می‌کند و به شرایط و روابط موجود، عقاید متداول جاری، آثار مشهود یا روندهای در حال گسترش توجه دارد.

هدف محقق در این روش؛ توصیف عینی، واقعی منظم خصوصیات یک موقعیت یا یک موضوع است تا نتایج عینی از موضوع بگیرد. روش توصیفی تحلیلی، چگونگی وضع موجود را تبیین و تفسیر یا تعیین می‌کند (طاهری، ۱۳۹۰ ش: ۴۳-۴۲). تکنیک‌های جمع‌آوری اطلاعات، در این پژوهش با استفاده از روش ترکیبی می‌باشد، یعنی از منابع کتابخانه‌ای، مجلات و مقالات معتبر تخصصی استفاده می‌شود.

رویکرد مفهومی پژوهش

۱. تعریف انقلاب

اصطلاح انقلاب کاربردهای مختلفی دارد؛ مانند انقلاب صنعتی، انقلاب سیاسی، انقلاب اجتماعی و انقلاب فکری؛ ولی در این نوشتار انواع خاصی از واژگونی‌های بزرگ در جوامع بشری مورد نظر است. انقلاب در معمولی‌ترین معنای آن تلاش برای ایجاد تحول بنیادین در سیستم حکومت است (لاکویر، ۱۳۷۸ ش: ۹۱). هانا آرنست انقلاب را به معنای آغازی تازه می‌داند که خشونت در آن برای رهایی از ستمگری به قصد استقرار آزادی است (آرنست، ۱۳۶۱ ش: ۴۷). تصاحب رسمی قدرت از اجزای ضروری فرآیند انقلاب است. در واقع آنچه رخ می‌دهد، آن است که گروهی حاکم، توسط گروهی دیگر ساقط شده، راه برای تحولات سیاسی و اجتماعی بیشتری باز می‌نماید (عنایت، ۱۳۷۷ ش: ۴۴). استاد شهید مرتضی مطهری در تعریف انقلاب گفته است: «انقلاب عبارت است از طغیان و عصیان مردم یک ناحیه و یا یک سرزمین علیه نظم حاکم موجود برای ایجاد نظمی مطلوب»؛ از این رو ایشان ریشه انقلاب را دو چیز دانسته‌اند: ۱. نارضایتی و خشم از وضع موجود؛ ۲. آرمان یک وضع مطلوب. در هر انقلابی نفی و اثبات وجود دارد (نفی وضع موجود و اثبات وضعیت مطلوب).

۲. تعریف انقلاب اسلامی

از منظر مقام معظم رهبری انقلاب یک تحول بنیادین براساس یک سلسله ارزش‌هاست و یک حرکت رو به جلو محسوب می‌شود. آنچه در کشور ما واقع شده است، انقلاب اسلامی است که تحول عظیمی در ارکان سیاسی و اقتصادی و فرهنگی جامعه و یک حرکت رو به جلو و یک اقدام به سمت پیشرفت این کشور و ملت بود (آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۷۹/۲/۲۳). به اعتقاد ایشان انقلاب یک امر دفعی نیست، یک امر تدریجی است یک مرحله انقلاب که تغییر نظام سیاسی است، دفعی است؛ اما در طول زمان انقلاب باید تحقق پیدا کند. معنی تحقق هم این است که بخش‌هایی که عقب مانده و تحول پیدا نکرده است، تحول پیدا کند و روز به روز

راه‌های جدید، کارهای جدید، افکار جدید، روش‌های جدید در چهارچوب و بر پایه آن ارزش‌ها در جامعه به وجود بیاید و پیش برود. برگشت غلط است. عقب‌گرد خسارت است؛ اما ایستادن هم غلط است، باید حرکت کرد و به جلو رفت (همان).

۳. تعریف مهدویت

فرهنگ مهدویت عبارت است از مجموعه باورها، ارزش‌ها، هنجارها و تکنولوژی که در ارتباط با ظهور منجی موعود و یازدهمین فرزند حضرت علی علیه السلام شکل گرفته و ریشه‌های اعتقادی آن از آیات و روایات معصومین استخراج می‌شود (پورسیدآقائی، ۱۳۸۶ش: ۶). آموزه مهدویت مجموعه معارف منسجم و نظام‌مند درباره حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الیه است وجود همیشگی حجت و امامی زنده و شاهدی معصوم در همه اعصار، باور محوری فرهنگی مهدوی است. امامی که به اذن خدا در غیبت به سر می‌برد، هیچ کس از مکانش اطلاع ندارد. بر احوال مردم آگاه است و منتظر روزی است که به اذن خداوند ظهور کرده. زمین را پر از عدالت کند، آن‌گونه که پیش از آن ظلم و ستم مالا مال گشته است (مجلسی، ۱۴۰۴ق: ج ۵۱، ۷۳).

چهارچوب نظری

فراهم آوردن مقدمات ظهور تنها وظیفه گروه یا فرد خاصی نیست، بلکه همه دولت‌ها که خواهان برقراری حکومت صالحان در جهان هستند، باید در این زمینه نقش موثری ایفا کنند، لکن در این میان وظیفه دولت‌ها حساس‌تر و مهم‌تر است. مقصود از دولت، جریان سیاسی و حاکم بر کشورهاست که تنظیم روابط انسانی و تعاملات اجتماعی را در سطح داخلی و بین‌المللی بر عهده دارد. اهمیت نقش دولت‌ها در زمینه‌سازی ظهور از این جهت است که آنها می‌توانند آمادگی پذیرش منجی را در جوامع ایجاد کنند. در این میان دولت‌های اسلامی به طور خاص می‌توانند با تبلیغ عملی فرهنگ مهدویت افق آینده حکومت مهدوی را به تصویر بکشند و از این طریق جامعه را پذیرای ظهور مهدی عجل الله تعالی فرجه الیه سازند. برای این منظور، دولت‌های اسلامی باید دکترین ظهور را اساس کار خود قرار دهند و به لحاظ مبانی، اهداف، سیاست‌ها، رسالت‌ها و راهبردها، با دولت کریمه مهدوی هم سو باشند. بنابراین ترسیم دولت امام مهدی نباید صرفاً با هدف پیش‌بینی و الگوسازی برای آینده باشد؛ بلکه باید کوشید که آن را مدل و الگوی زندگی امروزی قرار داد تا از آن برای رفع کاستی‌ها و نابه‌سامانی‌های جوامع در تمامی عرصه‌های فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی، سیاسی، علمی و... الگوبرداری شود. از این رو جمهوری اسلامی از همان ابتدای تأسیس، با اندیشه‌های امامین انقلاب، دکترین ظهور را

ملاک و اساس کار خود قرار داده و قانون اساسی را در جهت این مهم تدوین نمودند. از منظر امامین انقلاب، انقلاب اسلامی رسالت تمهید مقدمات و بسترسازی لازم را برای ظهور حکومت مهدوی دارد و لذا انقلاب اسلامی نقش «زمینه ساز» ظهور را پیدا می کند و نه این که خود بخشی از فرایند ظهور باشد. سیری در فرمایشات امام خمینی رحمته الله علیه به خوبی مبین این مطلب است که ایشان در مرحله اول وظیفه تک تک افراد را و در مرحله دوم رسالت بزرگ انقلاب اسلامی را در فراهم کردن مقدمات و زمینه سازی برای تحقق حکومت جهانی حضرت مهدی می دانستند. از دیدگاه امام خمینی رحمته الله علیه پدیده ظهور یک رخداد فوق العاده و بی نظیر تاریخ بشریت به شمار می رود، ولی هرگز یک پدیده فراطبیعی و منقط از اوضاع جاری در این عالم نیست بلکه رخداد ظهور برای برپایی نظام عدل و تحقق حاکمیت همه جانبه دین اسلام و برای سامان دادن به اوضاع زندگی بشری است. بدیهی است چنین رخدادی همانند دیگر رخدادهای طبیعی مقدمات و بسترهای خاص خود را می طلبد که بدون آن تحقق چنین تحول عظیمی امری ناممکن و انتظاری نامعقول است و به تعبیر شهید صدر چنان که ظهور و نهضت پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله، پنج قرن به تأخیر افتاد تا ظهور اجتماعی مناسب برای ظهور و نهضت ایشان محقق شود، همین طور برای ظهور امام زمان عجل الله تعالی فرجه نیز باید ظهور زمانی آن محقق شود (صدر، ۱۳۹۹ ش: ۷۶). از منظر رهبر معظم انقلاب نیز انقلاب اسلامی با فراهم کردن بستر و زمینه مناسب، در شکل دهی به تمدن بین المللی اسلامی و حکومت جهانی امام عصر عجل الله تعالی فرجه تأثیرگذار است. ایشان می فرمایند:

البته تمدن اسلامی به صورت کامل در دوران ظهور حضرت بقیة الله است. در دوران ظهور تمدن حقیقی اسلامی و دنیای حقیقی اسلامی به وجود خواهد آمد (آیت الله خامنه ای، ۸۰/۹/۲۱).

تشکیل نظام جمهوری اسلامی یکی از مقدمات این حرکت عظیم تاریخی است. هر اقدامی در جهت استقرار عدالت یک قدم به سمت آن هدف والا است (آیت الله خامنه ای، ۱۳۸۷/۵/۲۷).

ایشان همچنین در رابطه با لزوم تلاش برای فراهم سازی زمینه انقلاب مهدوی می فرمایند: ما انتظار فرج داریم؛ یعنی منتظریم که دست قدرتمند عدالت گستری بیاید و این غلبه ظلم و جور را که همه بشریت را تقریباً مقهور خود کرده است، بشکند و این فضای ظلم و جور را دگرگون کند و نسیم عدل را بر زندگی انسان ها بوزاند، تا انسان ها احساس عدالت کنند. این نیاز همیشگی یک انسان زنده و یک انسان آگاه است؛

انسانی که سر در پیله خود نکرده باشد، به زندگی خود دل خوش نکرده باشد. انسانی که به زندگی عمومی بشر با نگاه کلان نگاه می‌کند، به طور طبیعی حالت انتظار دارد. این معنای انتظار است. انتظار یعنی قانع نشدن، قبول نکردن وضع موجود زندگی انسان و تلاش برای رسیدن به وضع مطلوب، که مسلم است این وضع مطلوب با دست قدرتمند ولی خدا، حضرت حجت بن الحسن، مهدی صاحب زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف تحقق پیدا خواهد کرد. باید خود را به عنوان یک سرباز، به عنوان انسانی که حاضر است برای آن چنان آماده شرائطی مجاهدت کند، انتظار فرج معنایش این نیست که انسان بنشیند، دست به هیچ کاری نزند، هیچ اصلاحی را وجهه همت خود نکند، صرفاً دل خوش کند به این که ما منتظر امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف هستیم. تشکیل نظام جمهوری اسلامی یکی از مقدمات این حرکت عظیم تاریخی است. هر اقدامی در جهت استقرار عدالت، یک قدم به سمت آن هدف والاست. انتظار معنایش این است؛ انتظار آمادگی است. این آمادگی را باید در محیط پیرامون خودمان حفظ کنیم. و خدای متعال نعمت داده است به مردم عزیز ما، به ملت ایران، که توانسته‌اند این قدم بزرگ را بردارند و فضای انتظار را آماده کنند (آیت الله خامنه‌ای، ۱۳۸۷/۵/۷).

بنابراین نظام سیاسی جمهوری اسلامی در طول این چهل و سه سال تلاش خود را نسبت به این آمادگی معطوف داشته و در این زمینه دست‌آوردهای خوبی نیز کسب نموده است. برخی از این دستاوردها عبارتند از:

یافته‌های پژوهش

۱. تحقق حکومت مهدوی؛ آرمان انقلاب اسلامی

بررسی اهداف انقلاب اسلامی مبین این واقعیت است که این اهداف برای زمینه‌سازی و تحقق اهداف انقلاب جهانی امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف، مطرح شده است و هم‌چنان تعقیب می‌شود؛ انقلاب اسلامی ایران در سال ۱۳۵۷ش، نه تنها انقلابی سیاسی برای فروپاشی رژیم پهلوی بود، بلکه به منظور استقرار نظام سیاسی اسلام و تحقق آموزه‌های متعالی آن در عرصه‌های مختلف و بنا نهادن ساختارهای اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی نوین در چهارچوب ارزش‌ها و احکام اسلامی روی داد. از جمله عناوین مهم، شاخص‌های اساسی این اهداف و آرمان‌ها عبارتند از:

۱. ایجاد محیط مساعد برای رشد فضائل اخلاقی بر مبنای ایمان و تقوا؛

۲. استقرار عدالت در سطح گسترده و عمیق شامل عرصه‌های اقتصادی، سیاسی،

اجتماعی، قضایی و...؛

۳. پرورش افراد جامعه و رشد علمی در همه ابعاد؛
 ۴. تربیت و رشد معنوی و ریشه دار شدن ارزش های اخلاقی و انسانی در افراد جامعه؛
 ۵. آبادانی و پیشرفت اقتصادی برای تأمین رفاه عمومی و ریشه کن شدن فقر و محرومیت؛
 ۶. احیاء و اجرای حدود و مقررات الهی برای زمینه سازی حیات معنوی و فضای مناسب تعالی انسان؛
 ۷. گسترش اندیشه توحیدی و الهی در سطح جهان به منظور آشنایی جهانیان با اندیشه ها و ارزش های متعالی اسلام؛
 ۸. مبارزه با مظاهر فساد و تباهی و فراهم آوردن زمینه های مادی و معنوی سعادت دنیوی و اخروی افراد جامعه؛
 ۹. نفی هرگونه ستمگری، سلطه گری و سلطه پذیری؛
 ۱۰. دفاع از حقوق مسلمانان و مستضعفان جهان و تلاش برای برقراری صلح، عدالت و امنیت جهانی.
- این اهداف و آرمان ها که به نام اصول و وظایف اساسی دولت جمهوری اسلامی ایران در قانون اساسی بیان شده، ترسیم کننده جهت گیری اساسی و خط مشی های اجرایی نظام اسلامی در سطح داخلی و بین المللی به منظور زمینه سازی برای حکومت جهانی حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف است.
- امام خمینی رحمه الله با وقوف بر رسالت خطیر و الهی خود، هدف نهایی انقلاب اسلامی را امری فراتر از تغییر حکومت و مسائل اقتصادی؛ یعنی زمینه سازی انقلاب جهانی اسلام و فراهم آوردن مقدمات ظهور منجی عالم بشریت حضرت ولی عصر عجل الله تعالی فرجه الشریف دانسته و بر این اساس، به هدایت و رهبری انقلاب اسلامی و تحولات ناشی از آن اقدام کرده اند. ایشان در ماه های آخر عمر پربرکت خویش، به صراحت در این زمینه اظهار کرده اند:
- مسئولان ما باید بدانند که انقلاب ما محدود به ایران نیست، انقلاب مردم ایران نقطه شروع انقلاب بزرگ جهان اسلام به پرچمداری حضرت حجت عجل الله تعالی فرجه الشریف می باشد که خداوند بر همه مسلمانان و جهانیان منت نهاد و ظهور و فرجش را در عصر حاضر قرار داد... باید دولت جمهوری اسلامی تمامی سعی و توان خود را در اداره هرچه بهتر مردم بنماید، ولی این به آن معنا نیست که آنها را از اهداف عظیم انقلاب، که ایجاد حکومت جهانی اسلام است، منصرف کند (موسوی خمینی، ۱۳۸۵ ش: ج ۲۱، ۳۲۷).

۲. دستاوردهای مهدوی انقلاب اسلامی

انقلاب اسلامی ایران رویدادی مهم در بحث مهدویت و انتظار محسوب می‌شود؛ زیرا با تأثیرات جهانی خویش، سهم به سزایی در زمینه‌سازی برای ظهور و انقلاب مهدوی داشته است. این دستاوردها که در ابعاد مختلف کسب شده است عبارتند از:

دستاوردهای مهدوی در عرصه فرهنگی

الف) افزایش مکان‌ها و برنامه‌های فرهنگی

انقلاب اسلامی از همان روزهای نخستین پیروزی اهتمام ویژه‌ای نسبت به اقدامات فرهنگی در حوزه مهدویت با توسعه مهدیه‌ها، رونق بخشیدن به مسجد مقدس جمکران، برگزاری آئین‌های دعای ندبه، حلقه‌های معرفتی، تعمیق و گسترش جشن‌های نیمه شعبان، تشکیل کانون‌های مهدوی در آموزش و پرورش، وزارت فرهنگ و ارشاد و همچنین اختصاص برنامه‌ها مهدوی در صداوسیما، ایجاد مراکز تخصصی مهدویت نموده است، چنان‌که اقداماتی همچون برگزاری دعای ندبه در مهدیه‌ها رایج و تبدیل به فرهنگ شد و نیز خیریه‌های متعدد اجتماعی درمانی به نام امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف شروع به فعالیت نمودند به نحوی که در سایه آن مدارس، بیمارستان‌ها و دیگر مراکز خدمت‌رسانی ایجاد شده است. به طور کلی فعالیت‌های مهدوی و منتظرانه پس از انقلاب اسلامی بسیار افزایش داشته است و این دستاوردها در مقایسه با فضای قبل از انقلاب کاملاً نمود دارند. رهبر معظم انقلاب ضمن اشاره به توجه و افزایش رغبت مردم به زیارت مسجد مقدس جمکران در رابطه با تفاوت فضای انقلاب و مقایسه آن با دوران فعلی می‌فرمایند:

خوشبختانه امروز مسجد مورد توجه مردم است؛ قدیم این‌گونه نبود. سال‌هایی که ما در قم ساکن بودیم، شب‌های چهارشنبه یا شب‌های جمعه تعداد معدودی از افراد، در همان مسجد که یک محل کوچک محدودی بود، زیارتی می‌کردند و به ندرت کسانی در آن جا می‌ماندند. حتی خود ما که چند سال در قم بودیم، چند مرتبه بیشتر توفیق پیدا نکردیم برویم مسجد جمکران؛ چرا که رایج و متداول نبود، دل‌ها مجذوب و کنده شده به سمت معنویات نبود؛ حاکمیت، حاکمیت فضای معنوی نبود. این بود که یک مرکز به این عظمت و قداست که مورد توجه بزرگان، رجال الغیب و عبادالله و امناءالله بوده از چشم مردم پنهان، و کسی به آن توجهی نداشت. بزرگان علما، زیارت می‌کردند، اهل معنا و اهل توجه و تذکر، دل‌داده به این محل بودند لکن توده مردم، عامه مردم، حتی ما طلبه‌ها بی‌توجه و غافل بودیم. یکی از عیوب حاکمیت دستگاه‌های سیاسی غیردینی و غیرمعنوی همین غفلت است؛ مردم از ارزش‌هایی که

دم دست آنهاست و می‌توانند استفاده کنند غافل می‌مانند. وقتی حاکمیت مسلط بر جامعه و محیط بر جامعه، یک حاکمیت معنوی بود، الهی بود، دینی بود، یک خاصیت طبیعی آن همین است که معنویات رواج پیدا می‌کند، جلوی چشم قرار می‌گیرد، دل‌ها به طرف آن جذب می‌شود؛ این چیزی است که امروز اتفاق افتاده. نه این که امروز گناه نیست، و یا آدم بد، بی‌توجه و غافل وجود ندارد؛ چرا، لکن فرق است بین این که فضای عمومی جامعه، فضای معنوی باشد، معنویات به عنوان یک ارزش مطرح باشد با جامعه‌ای که معنویات به کلی مغفول عنه باشد یا ضدارزش باشد؛ این است که باید این فضا را قدر دانست (آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۸۹/۸/۶).

امروز بحمدالله ملت ما توجه‌شان به مقوله مهدویت و وجود مقدس حضرت مهدی (عج) از همیشه بیشتر است. روز به روز انسان احساس می‌کند در دل جوانان، در میان آحاد مردم، شوق و عشق و ارادت و تذکر نسبت به وجود مقدس حضرت حجت (عج) بیشتر می‌شود. این هم از برکات خود آن بزرگوار است. نگاه آن بزرگوار، نظره رحیمه آن بزرگوار به ملت ما، دل‌های آنها را متوجه آن حقیقت تابناک کرده است. خود این، نشانه توجه آن بزرگوار است. این را باید قدر دانست (آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۸۷/۵/۲۷).

ب) افزایش امید در جامعه

یکی از مشکلات عمده جهانیان، ناامیدی و یأس است. بحران امید و پنداشتن آینده مبهم و یا تاریک، معضلی است که بشر به ویژه در عصر امروز عصر تکنولوژی و مدرنیته با همه پیشرفت‌ها، از آن رنج می‌برد. علت انواع جرم و جنایت‌ها ناامیدی است. یأس و بدبینی نظام زندگی را از هم می‌پاشد و آثار زهرآگینی برای بشر به بار می‌آورد. در مقابل، امید، نه تنها میل شخصی را برای انجام کار بلکه توانایی او را نیز در انجام کار زیاد می‌کند. بدیهی است که انسان‌های مأیوس نمی‌توانند هیچ حرکتی در راه اصلاح انجام دهند. با توجه به این مقدمه می‌توان گفت پس از انقلاب اسلامی یکی از ارزنده‌ترین و ارزشمندترین کارویژه‌های فرهنگی که توسط امامین انقلاب انجام و سبب تغییر و تحولات بزرگی در جامعه پس از انقلاب شد تزریق روح امید با زنده نگه داشتن باورداشت مهدوی و نظریه انتظار بوده است که یکی از بزرگ‌ترین دلایل پویایی و رشد جامعه پس از انقلاب شمرده می‌شود. مقام معظم رهبری در رابطه با نقش انتظار در افزایش امید در جامعه می‌فرماید:

مجموعه بزرگی از نخبگان که سر رشته کار در دنیا در دست آنهاست، اسیر یأس و ناامیدی‌اند و این یأس و ناامیدی را به ملت‌های خود سرریز می‌کنند و آنها را از این که

بتوان نقشه ظالمانه و شیطانی امروز دنیا را عوض کرد، مأیوس می کنند آن چیزی که انسان ها را وادار به کار و حرکت می کند، نور و نیروی امید است. اعتقاد به مهدی موعود، دل ها را سرشار از نور امید می کند برای ما که معتقد به آینده حتمی ظهور مهدی موعود هستیم این یأسی که گریبانگیر بسیاری از خبگان دنیا است، بی معناست. ما مدعی هستیم می توان نقشه سیاسی دنیا را عوض کرد و می توان با ظلم و مراکز قدرت ظالمانه درگیر شد و در آینده نه فقط این معنا امکان پذیر است، بلکه حتمی است (آیت الله خامنه ای، ۱۳۸۱/۷/۳۰).

همچنین در یکی دیگر از بیانات خود تصریح می نمایند:

آن روزی که ملت ایران قیام کرد، امید پیدا کرد که قیام کرد. امروز که آن امید برآورده شده است، از آن قیام، آن نتیجه بزرگ را گرفته است و امروز هم به آینده امیدوار است و با امید و با نشاط حرکت می کند. این نور امید است که جوان ها را به انگیزه و حرکت و نشاط وادار می کند و از دل مردگی و افسردگی آنها جلوگیری می کند و روح پویایی را در جامعه زنده می کند. این، نتیجه انتظار فرج است. بنابراین، هم باید منتظر فرج نهایی بود، هم باید منتظر فرج در همه مراحل زندگی فردی و اجتماعی بود. اجازه ندهید یأس بر دل شما حاکم بشود، انتظار فرج داشته باشید و بدانید که این فرج، محقق خواهد شد؛ مشروط بر این که شما انتظارتان، انتظار واقعی باشد، عمل باشد، تلاش باشد، انگیزه باشد، حرکت باشد (آیت الله خامنه ای، ۱۳۸۴/۶/۲۹).

اعتقاد به مهدویت، به وجود مقدس مهدی موعود عجل الله تعالی فرجه الشریف، امید را در دل ها زنده می کند. هیچ وقت انسانی که معتقد به این اصل است، ناامید نمی شود. چرا چون می داند يك پایان روشن حتمی وجود دارد، برو برگرد ندارد. سعی می کند که خودش را به آن برساند (آیت الله خامنه ای، ۱۳۷۶/۹/۲۵).

ج) اهتمام به تربیت مبلغان مهدوی

زمینه سازی حکومت جهانی حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف نیازمند برنامه ریزی و بهره مندی از یک پکیج کامل مقدمات تشکیل یک حکومت فراگیر الهی در گستره جهانی می باشد که از جمله آن مقدمات، بهره مندی از نیروهای امتحان پس داده و غربال شده است. در روایات اسلامی وارد شده که یاران اصلی حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف ۳۱۳ نفر (فرمانده) ... است. جابر بن یزید جعفی، ضمن حدیث مفصلی از امام باقر ع، در بیان برخی نشانه های ظهور نقل می کند که:

و یحییء والله ثلاث مائة و بضعة عشر رجلاً فیهم خمسون امرأة یجتمعون بمكة علی غیر میعاد قرعاً کقرع الخریف یتبع بعضهم و هی الآیة الی قال الله: «أینما تكونوا یأت بکم الله

جميعا إن الله على كل شيء قدير...»؛

به خدا سوگند، سیصد و سیزده نفر می آیند که پنجاه نفر از این عده زن هستند که بدون هیچ قرار قبلی در مکه کنار یکدیگر جمع خواهند شد.

همچنین در روایاتی دیگر، یاران حضرت را هزاران عاشق و یار متقی معرفی می کنند... امام صادق علیه السلام می فرماید:

ما يخرج إلا في أوله قوم و ما يكون أولوا القوة أقل من عشرة آلاف (مجلسی، ۱۴۰۴ق: ج ۵۲، ۳۲۳)؛

امام زمان علیه السلام خروج و ظهور نمی کند، مگر همراه یاران نیرومند و رشید و این یاران کمتر از ده هزار نفر نیستند.

در برداشت کلی از این گونه روایات، تنها تعداد یاران حضرت مشخص و دستگیر مخاطب می شود، ولی نکته مهم تر که عموماً مغفول واقع می شود، این است که تربیت و پرورش این تعداد نیرو (هر تعدادی که باشد) نیازمند بستر سالم اجتماعی و رشد خرد جمعی جامعه و همچنین شکل گرفتن فرهنگ مهدویت در جامعه است. انقلاب ۱۳۵۷ به رهبری امام خمینی رحمه الله هم انگیزه ای برای قیام، جز زمینه سازی ظهور و تشکیل حکومتی بر مبنای شرع مقدس اسلام نداشت. در این زمینه در طی ۴۲ سال اخیر، با ترویج آموزه های اسلام راستین، تبلیغ و تبیین معنا و مفهوم ظهور، ویژگی های یاوران حضرت حجت علیه السلام و مؤلفه های زمینه سازی حکمت جهانی حضرت مهدی فرجه الشریف، درصدد تربیت انسان هایی برای نیل به این مهم پرداخت. از جمله این نیروها عبارتند از:

۱. مدافعان شریعت

انقلاب اسلامی تلاش نمود در راستای عرصه مهدویت، یک نهضت فراگیر علمی را پایه گذاری نماید؛ تربیت دانش آموختگان علوم اسلامی (چه طلاب داخلی و چه طلاب خارجی) و گسترش احداث حوزه های علمیه در تمام نقاط کشور به ویژه تأسیس حوزه های علمیه بین المللی، در راستای تربیت و جذب جوانان مؤمن و متعهد چه در داخل کشور و چه جوانان طالب حقیقت از اقصی نقاط جهان با انگیزه دفاع از آموزه های دینی اهل بیت به ویژه آموزه باور داشت مهدوی و فراهم نمودن زمینه برای ظهور حضرت حجت علیه السلام و مقابله با هجمه های معاندان و فرقه ها انحرافی و عرفان کاذب می باشد؛ کسانی که از اوایل انقلاب تاکنون به مثابه مدافعان واقعی شریعت، هر کجا که لازم بوده در عرصه های مختلف وارد عمل شده و در کنار مردم و به اقتضای زمان، به فعالیت های انقلابی، سیاسی، اجتماعی و جهادی

پرداخته‌اند. نمونه‌های بارز تربیت‌یافتگان این مکتب و مدافعان شریعت را می‌توان عالمان بلاد مختلف ایران و امثال شیخ زکزاکی در نیجریه، سیدحسن نصرالله در لبنان و... را نام برد.^۱

۲. مدافعان دفاع مقدس

یکی از مهم‌ترین مبارزات شیعی در سده‌های اخیر، جنگ دو کشور ایران و عراق می‌باشد که اگر دقیق ریشه‌یابی شود، برای تشکیل حاکمیت اسلام شیعی می‌باشد، تا زمینه را برای حکومت جهانی حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف فراهم کند. نگاه دقیق به جنگ تحمیلی به گویای آن است که این جنگ را نگرشی همراهی می‌کرد که در پیروزی آن، بسیار مؤثر بود. آن نگرش، چیزی نبود جز نگرش انتظار و عجین شدن این جهاد عظیم با فرهنگ مهدویت؛ چون فرهنگ مهدویت با فرهنگ استکبار و زورگویی، کاملاً متضاد می‌باشد و به همین دلیل، یک شخص منتظر، مستکبر نیست؛ بلکه مستکبرستیز است و هر جا ظلم و ستمی ببیند، مقابل آن، قد علم می‌کند؛ به همین دلیل است که رزمندگان ما با سلاح (یا مهدی) و (یا حسین) و... به صفوف دشمن حمله می‌کردند و با سردادن این شعارها و رجزها روحیه می‌گرفتند.

بسیاری از رزمندگان برای یافتن ارتباط معنوی و حتی دیدار و ملاقات با حضرت بقیه‌الله عجل الله تعالی فرجه الشریف در جبهه‌ها حاضر می‌شدند. وصیت‌نامه‌ها، خاطرات و دست‌نوشته‌هایی که از دوران دفاع مقدس بر جای مانده، نشان‌دهنده که مهم‌ترین عامل و انگیزه شرکت در جبهه‌های نبرد علیه دشمن، اعتقاد به فرهنگ مهدوی و نظریه انتظار است. اگر در این آثار بر جای مانده از آنان، دقت کنیم، به این نکته می‌رسیم که با توجه به حجم عظیم این قبیل خاطرات و آثار مکتوب، ارتباط و ملاقات با آن حضرت برای برخی از رزمندگان حاصل شده است. مقام معظم رهبری در این زمینه می‌فرماید:

خیلی از بزرگان ما در همین دوران غیبت آن عزیز و محبوب دل‌های عاشقان و مشتاقان را از نزدیک زیارت کرده‌اند؛ بسیاری، از نزدیک با او بیعت کرده‌اند، بسیاری از او سخن دلگرم‌کننده شنیده‌اند، بسیاری از او نوازش دیده‌اند و بسیاری دیگر بدون این‌که او را بشناسند، از او لطف و محبت دیده‌اند و او را نشناخته‌اند. در همین جبهه‌های جنگ تحمیلی، جوان‌هایی که در لحظه‌های حساس، احساس نورانیت و معنویت کرده‌اند، لطفی از غیب به سوی دل‌های خودشان حس و لمس کرده‌اند، عده‌ای نفهمیدند پیوند میان بسیجیان عزیز و حضرت ولی عصر مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف موعود عجل الله تعالی فرجه الشریف عزیز یک پیوند ناگسستنی است (آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۷۸/۹/۳).

1. <https://basirat.ir/fa/news/321721>

۲. دستاوردهای مهدوی انقلاب اسلامی در بعد اعتقادی

الف) تغییر نگرش به آموزه‌های مهدوی

یکی از تحولات مهم در عرصه مهدویت که بر اثر انقلاب اسلامی اتفاق افتاد؛ تبدیل نگاه جبری به ظهور، به نگاه اختیاری داشتن آن است. در کتب علمای قدیم درباره آخرالزمان و تحولات این مقطع خاص تاریخی تفسیری جبرگرایانه وجود دارد یعنی تحولات مربوط به آخرالزمان امری است غیرعادی که در آخرین بخش از زندگی نوع انسان واقع می‌گردد و به تحولات قبلی جامعه انسانی مربوط نمی‌شود (تونه‌ای، ۱۳۸۷ ش: ۳۵). این نوع نگاه به آخرالزمان و تحولات آن، با آنچه متکلمان شیعه درباره اختیار انسان بیان داشته‌اند، و همین‌طور با دیدگاه اندیشمندان مسلمان همچون شهید صدر و شهید مطهری در خصوص فلسفه تاریخ و نقشی که برای ساختن تاریخ و شکل دادن به آینده قائل‌اند، تضاد دارد (پرهیزگار، ۱۳۸۹ ش: ۲۳۶). براساس نگرش کلامی که جزئی از مبانی کلامی تشیع است هر پدیده‌ای برای این که در خارج تحقق یابد و لباس وجود به خود بگیرد، نیازمند فراهم شدن اسباب و شرایطی است (کلینی، ۱۴۰۷ ق: ۱، ج ۱، ۱۸۳). ظهور امام زمان علیه السلام نیز پدیده‌ای ممکن‌الوجود است که تحقق آن در خارج براساس این سنت الهی نیازمند تحقق اسباب و زمینه‌هاست. بر این اساس، این انسان است که نقش مهم و اساسی را در زمینه‌سازی ظهور و برپا داشتن مقدمات ظهور ایفا می‌کند. به تعبیر شهید صدر بلکه این خود یک سنت است که تغییر و تکامل در ملت‌ها و اقوام باید به دست خود انسان انجام شود (صدر، بی‌تا: ۲۶). بنابراین این تغییر و تحول ابتدا باید در جامعه انسانی شکل بگیرد و آنها این آمادگی درونی و معنوی را کسب کنند تا بتوانند پذیرای حکومت مهدوی گردند (الاصفی، ۱۴۲۷ ق: ۳۹). از این رو امامین انقلاب تلاش نمودند ملاک و اساس برنامه‌ها را در راستای فراهم نمودن زمینه ظهور و بسترسازی این عرصه قرار دهند.

انقلاب اسلامی علاوه بر ایجاد آمادگی روحی و فراهم نمودن بسترهای آن در جامعه، نسبت به تغییر مفهوم انتظار نیز گام برداشت و انتظار فرج در این فرآیند به گونه‌ای باز تعریف شده است که دیگر به معنای امید به برقراری حاکمیت عدل در آینده و رستگاری انسان آن‌هم صرفاً با مداخله الهی نیست؛ بلکه انتظار، آمادگی روحی و عملی و اعتقادی برای اصلاح، انقلاب و تغییر وضع جهان توسط انسان است. نکته مهم این است که در تاریخ گذشته شیعه، کمتر از این اندیشه برای فعال‌سازی و تحرک سیاسی و اجتماعی شیعیان، استفاده شده است و عمدتاً به صورت رویکردی آرمان‌گرایانه در اذهان شیعیان، جای

گرفت و لذا نوعی بی‌اعتنایی، نسبت به شرایط و اوضاع سیاسی - اجتماعی پدید آورد و حتی این نگرش تقویت می‌شد که هر نوع مبارزه و تلاش برای تشکیل حکومت در عصر غیبت، ممنوع است. از این رو فهم مفهوم انتظار و بازبینی آن ضروری است. باید ماهیت انتظار شناخته شود تا انتظار؛ انتظاری اسلامی باشد و شیعی و سازنده نه یک تنبلی و تکلیف‌رهایی و وادادگی (حکیمی، ۱۳۶۰ش: ۳۶۶).

چنانچه در زیارت صاحب‌الامر آمده است «اللهم كما جعلت قلبی بذکره معموراً فاجعل سلاحی بنصره مشهوراً» خداوند چنان که دل مرا با یاد حجت خود آباد ساختی سلاح مرا نیز در یاری او آماده ساز. امام خمینی رحمته الله براساس همین نگاه، معتقد بودند که خود اندیشه انتظار فرج، واجد خصلتی انقلاب و فعال جویانه است که باید درصدد نفی ظلم و ستم بر آید. ایشان با اشاره به رویکردهای مختلف در مورد انتظار و نقد آنها، به بیان دیدگاه صحیح می‌پردازند:

البته آن پر کردن دنیا را از عدالت، آن را ما نمی‌توانیم پر، بکنیم؛ اگر می‌توانستیم، می‌کردیم، اما چون نمی‌توانیم بکنیم، ایشان باید بیایند. الان عالم پر از ظلم است. شما یک نقطه هستید در عالم. عالم پر از ظلم است. ما بتوانیم جلوه ظلم را بگیریم، باید بگیریم؛ تکلیف مان است. ضرورت اسلام و قرآن است، تکلیف ما کرده است که باید برویم همه کار را بکنیم. اما ما باید فراهم کنیم؛ کار را فراهم کردن به این معنی است اسباب کار را نزدیک بکنیم، کار را چنان بکنیم که عالم برای آمدن حضرت مهیا شود (موسوی خمینی، ۱۳۸۵ش: ج ۲۱، ۱۳-۱۷).

ب) انتظار فعال انقلابی

منظور از «انتظار فعال انقلابی، نگاه جامع و کاربردی به مقوله انتظار است. در این دیدگاه انتظار به معنای قیام و انقلاب علیه دولت‌های ظالم و غاصب و مبارزه با فساد و تباهی برای زمینه‌سازی ظهور امام زمان عجل الله و شکل‌دهی به حرکت اصلاحی و سازنده است (کارگر، ۱۳۸۰ش: ۱۳۲). در این نگاه، نه تنها اراده، تلاش و خواست جمعی، نقش مؤثر و تعیین‌کننده در تسریع ظهور دارد، بلکه اساساً انتظار بدون توجه به سازکارها و اقدامات زمینه‌ساز، امری نامعقول و بی‌معناست. خوشبختانه این نگاه مثبت و کاربردی به مفهوم انتظار، امروزه به نگرشی غالب در میان پژوهشگران معاصر تبدیل شده است. در این نگرش که ارزیابی دقیق اوضاع گذشته و تلاش برای تغییر وضعیت موجود، جزو الزامات تفکر انتظار محسوب می‌شود تکالیف؛ فردی و اجتماعی شخص نیز تا حدی روشن می‌گردد. این نوع انتظار تعهدآور،

تحرك بخش و شادی آفرین است و جوهر اصلی آن عبارت است از شناخت، تعهد و تلاش برای فراهم سازی مقدمات ظهور از راه ایجاد آمادگی های فکری، روحی و جسمی برای کسب ورع و پاکی، تلاش، برای گسترش فضیلت های اخلاقی و زدودن مظاهر ظلم و پلیدی در جامعه (صمدی، ۱۳۸۸ش: ۱۲۳). و حیات مجدد اسلام در ابعاد مختلف، همان تمدن اسلامی است که آرمان انقلاب اسلامی ایران نیز به حساب می آید. در واقع، پس از پیروزی انقلاب اسلامی، متناسب با شرایط جدید، مفهوم جدیدی از انتظار بیان گردید که در آن، بر اجرای همه دستورها و امور دینی، فردی یا اجتماعی قضایی یا سیاسی تأکید می شد. دلیل این نگاه آن بود که قرار گرفتن در عصر جدید، عملاً بر وظیفه تأثیری نمی گذارد و مهم آن است که مسئله بر محوریت دین باشد و در این صورت، تا آن جا که ممکن است باید اجرایی شود. تنها آنچه را که ما نمی توانیم انجام دهیم، به عصر ظهور وا گذاریم تا با دست باکفایت امام زمان پدیدار شود.

۳. دستاوردهای مهدوی انقلاب اسلامی در عرصه بین المللی

انقلاب اسلامی با تغییر در آموزه و باورداشت مهدوی نه تنها در داخل کشور بلکه، در عرصه بین المللی نیز موفقیت های بی شمار کسب کرده و با انتقال نظریه انتظار انقلابی به بیرون از مرزهای جمهوری اسلامی و در میان شیعیان جهان دستاوردهای کلانی کسب نماید از جمله این دستاوردها عبارتند از:

الف) تقویت روحیه مقاومت در میان مستضعفان جهان

انقلاب اسلامی براساس مبانی اعتقادی خود در بحث انتظار پویا و مثبت که متضمن اعتراض و نه گفتن به فضای موجود بین المللی بود، بر همه ایسم های غربی خط بطلان کشید و ثمره معرفت تاریخی بشر را نه در غرب و ایده لیبرال دموکراسی آن، بلکه در حرکت جهانی حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الیه جست و جو می کرد، به عبارت دیگر انقلاب اسلامی ایران به عنوان نقطه آغاز خیزش تفکر اسلامی در پرتو مکتب انتظار، واکنشی خشمگینانه نسبت به اوضاع موجود نشان داد و به نوعی نارضایتی از نظم کنونی و جایگاه اسلام معاصر را به منصه ظهور گذاشت و از طرف دیگر با طرح عقاید روشنگرانه، نارضایتی و اعتراض خود را نسبت به استراتژی در پیش گرفته شده دیگر جنبش های اسلامی برای رسیدن به ایده آل اسلام ابراز نمود و ندای رهایی از جریان حرکت تاریخ براساس مفروضات از پیش تعیین شده مدرنیزاسیون را سر داد و بر این اساس از يك طرف خواهان تغییر الگوی عمل بود و از طرف دیگر آلترنایو مناسبی برای رهایی از وضع موجود و گشایش وضع مطلوب داشت. حرکت اسلامی در ایران در

چارچوب گفتمان مهدویت شیعی و آموزه‌های حرکت ساز آن (انتظار)، زمینه این ذهنیت را فراهم آورد که هنوز توان تصور آرمانی فراتر از آنچه در گذشته، سایر حرکت‌ها در پیش گرفته بودند و امکان دگرگونی و بازگشت به آنچه دوران طلایی اسلام گفته می‌شود وجود دارد و شاید اعتقاد به همین توانمندی است که روح متحرک در جنبش‌های اسلامی سایر ملل اسلامی و حتی نهضت‌های آزادی‌بخش و عدالت‌طلبانه متأثر از انقلاب اسلامی ایران را فزونی می‌بخشد (امرای، ۱۳۸۳) و چنانچه شاهد هستیم پس از پیروزی انقلاب اسلامی یک روند فراگیر سراسر جهان اسلام را فرا گرفت و نه فقط مسلمانان را بلکه، تمام مستضعفان جهان را به حرکت در آورد. چرا که مخاطب انقلاب اسلامی ایران و رهبری آن، امام خمینی رحمته الله علیه، مستضعفان سراسر کره زمین بودند:

باید این نهضت در تمام عالم، نهضت مستضعف در مقابل مستکبر در تمام عالم گسترده شود. ایران مبدأ و نقطه اول و الگو برای همه ملت‌های مستضعف است. در تمام اقشار عالم، مسلمین به پا خیزند، بلکه مستضعفین به پا خیزند. وعده الهی شامل مستضعفین است و امامت حق مستضعفین است. وراثت از مستضعفین است و مستکبرین غاصب‌اند (موسوی خمینی، ۱۳۸۵ ش: ج ۶، ۸۲).

از طرفی انقلاب اسلامی با عنایت به فلسفه انتظار مبنی بر حفظ وحدت و تسلسل تاریخی تنها حلقه‌ای است از يك زنجیر طولانی که به وسیله پیامبران قبل از اسلام بنیان‌گذاری شده و تنها با انقلاب اسلامی ایران نیز ختم نمی‌شود و بلکه ادامه خواهد یافت. به عبارت دیگر انقلاب اسلامی ایران بخشی از کل انقلاب مداوم پیامبران خدا و بخشی از کلی انقلاب مداوم اسلام است که تا استقرار عدل جهانی و حاکمیت موعود مطلق خدا به دست بندگان صالح خدا و مستضعفین ادامه خواهد یافت (عزتی، ۱۳۸۰). به این ترتیب انقلاب اسلامی نمی‌تواند محدود به تشیع و شیعه باشد و می‌تواند منبع خوبی برای انقلاب برای پیروان ادیان دیگر، برای پیروان مذاهب مختلف اسلامی و برای تمام مستضعفین که در پی استقلال و آزادی و عدالت هستند، باشد. چرا که در این میان آنچه بیش از همه می‌تواند ملت‌ها را در تأمین شرایط و زمینه‌های تحقق آرمان مقدس یاری دهد ارائه الگوی مناسب و نشان دادن یک راه نجات و دست‌آویز محکمی است که ملت‌های به ستوه آمده را امیدوار نموده و به سوی خود جلب نماید.

ب، آگاهی‌بخشی و بیدارسازی مسلمین جهان

مهم‌ترین ویژگی و خصلت انقلاب اسلامی ایران، ماهیت فکری و فرهنگی آن است بدین

معنا که انقلاب اسلامی در پی ارائه فکر و ایده نو و طرح الگوی جدیدی از مناسبات انسانی - معنوی است که متکی بر آموزه‌های اسلامی و شیعی است. حال که ماهیت و پیام این انقلاب از جنس فکر، نگرش و ایده است، ویژگی بیدارسازی و آگاهی بخشی و اثرگذاری بر ذهن و فکر توده مردم در ذات انقلاب اسلامی موجود است. بر همین اساس سیاست اعلامی و رسمی انقلاب اسلامی ایران، سیاست صدور پیام و فکر انقلاب در جهان بود. امام خمینی رحمه الله در این باره می‌فرماید:

این که می‌گوئیم باید انقلاب ما به همه جا صادر بشود، این معنای غلط را از آن برداشت نکنند که ما می‌خواهیم کشورگشایی کنیم، خیر ما می‌خواهیم این چیزی که در ایران واقع شد و این بیداری که در ایران واقع شد و خود مردم از ابرقدرت‌ها فاصله گرفتند و دست آنها را از مخازن خودشان کوتاه کردند، این در همه ملت‌ها صورت بگیرد (موسوی خمینی، ۱۳۸۵ش: ج ۱۳، ۲۸۲).

ایشان در جای دیگری اشاره می‌کنند:

وقتی ما می‌گوئیم اسلام را ما می‌خواهیم صادر کنیم، معنایش این نیست که ما سوار طیاره بشویم و بریزیم به ممالک دیگر. یک همچنین چیزی نه ما گفتیم، نه ما می‌توانیم. اما آن که می‌توانیم این است که می‌توانیم به وسیله دستگاه‌هایی که داریم، به وسیله همین صداوسیما، به وسیله مطبوعات، به وسیله گروه‌هایی که خارج می‌روند، اسلام را آن طوری که که خدای تبارک و تعالی فرموده و در روایات و در قرآن ما هست، آن طور به مردم و به دنیا ارائه بدهیم و همین خودش از هزارها توپ و تانک، بیشتر می‌تواند مؤثر باشد (همان: ج ۱۸، ۳۶۴).

ج. تغییر نگرش به آموزه مهدویت در میان شیعیان جهان

پیروزی انقلاب اسلامی ایران با آرمان‌های مهدوی سبب شد چارچوب‌های نظری و سنتی و رهیافت توصیفی و گزارش‌گونه از آموزه مهدویت کمرنگ شده و نگرش در میان شیعیان جهان تغییر یابد. انقلاب اسلامی با تمسک به آموزه مهدویت، برای همگان هویتی مهدوی پدید آورد؛ هویتی که آدمی را به هدفی مقدس در جهت پی‌گیری آرمان‌های بلندش فرا می‌خواند در نتیجه این هویت‌سازی است که نهضت‌های بزرگی برای مبارزه با جهل و نادانی پدید می‌آید. حاصل این نهضت‌ها، بیداری و حرکت‌های سیاسی اجتماعی بر ضد استبداد، ستمگری، استعمار و همه قیود آزادی و آزادگی آدمی است. از این رو پس از انقلاب اسلامی و تغییر نظریه انتظار و تغییر هویت انسان منتظر، روحیه خودباوری و اعتماد به نفس شیعیان تقویت شده و

آنان جرأت و شجاعت خود را باز یافتند. پیروزی انقلاب اسلامی به آنان آموخت که نباید برای ظهور مهدی موعود عجل الله تعالی فرجه الشریف به انتظار نشست؛ بلکه باید به انتظار ایستاد. به این ترتیب، انقلاب اسلامی ایران نقطه عطفی در احیای مکتب انتظار و آموزه مهدویت بوده و تشیع و اسلام را در قلب حوادث و اخبار جهانی قرار داد (حافظ نیا، ۱۳۸۸ش: ۹۸).

نتیجه‌گیری

در این نوشتار تلاش شد دستاوردهای مهدوی انقلاب اسلامی با استفاده از نقطه نظرات امامین انقلاب تبیین گردد. از این رو بعد از بررسی در اندیشه‌های امام راحل رحمته الله و مقام معظم رهبری این نتیجه به دست آمد که دستاوردهای مهدوی انقلاب اسلامی در ابعاد مختلف صورت گرفته است از جمله مواردی که در این تحقیق ذکر شد دستاوردهای انقلاب در بعد فرهنگی است نظیر: افزایش برنامه‌ها و مکان‌های مهدوی مثل مهدیه‌ها که هر جمعه دعای ندبه در این مکان خوانده می‌شود و نیز بیمارستان‌ها و دیگر مراکزی که به نام حضرت حجت عجل الله تعالی فرجه الشریف نام‌گذاری شده‌اند و کارهای فرهنگی دیگری که معرفت و شناخت مردم را به امام دوازدهم بالا می‌برد. همچنین از دیگر دستاوردهای فرهنگی بالا رفتن میزان امید در جامعه در پرتو نظریه انتظار است که بعد از انقلاب توسط امامین انقلاب بیش از گذشته بر آن تأکید و نقش آن در قوانین و برنامه زندگی مردم پررنگ و تلاش شده است با ترویج گفتمان مهدوی امید در جامعه افزایش پیدا کند. تربیت نیروهای مؤمن انقلابی به عنوان مبلغان مهدوی از دیگر دستاوردهای انقلاب اسلامی در عرصه مهدویت است. در بعد اعتقادی تغییر نگرش به آموزه مهدویت از دیگر دستاوردهاست به این معنا که شیعیان سالیان سال نگاه جبری به مسئله انتظار داشتند و تصور می‌کردند آخرالزمان امری است غیرعادی که در آخرین بخش از زندگی نوع انسان واقع می‌گردد و به تحولات قبلی جامعه انسانی مربوط نمی‌شود انقلاب اسلامی این نگاه جبری به ظهور را به نگاه اختیاری تغییر داد و تبیین نمود باید برای پدیده ظهور ابتدا زمینه و بستر آن که همان آمادگی روحی است و ایجاد انتظار انقلابی است، محقق شود و در واقع انتظاری سازنده است که حرکت دهنده و محرک و مقابله‌کننده با ظلم باشد نه هر انتظاری و این موضوع خود سبب شد انقلاب اسلامی در بعد بین‌المللی نیز دستاوردهای کلانی کسب کند، از سویی روحیه مستضعفان جهان را تقویت کند و از سویی دیگر با بیدارسازی و آگاهی دادن به شیعیان با استفاده از نظریه انتظار، روحیه آنها را تقویت و آنها را در مقابل مستکبران به ایستادگی و مقاومت وا دارد.

منابع

۱. آرنست، هانا (۱۳۶۱ش)، *انقلاب*، ترجمه: عزت‌الله فولادوند، تهران: خوارزمی.
۲. آصفی، محمد مهدی (۱۴۲۷ق)، *الانتظار الموجه*، قم: مرکز الطباعة و النشر للمجمع العالمی لاهل البيت.
۳. پرهیزگار، غلامرضا (۱۳۸۹ش)، *انقلاب اسلام و رشد مهدویت در ایران*، قم: مؤسسه آموزشی پژوهشی امام خمینی رحمته الله علیه.
۴. پورسیدآقائی، سید مسعود (۱۳۸۲ش)، «مهدویت و رویکردها»، *فصل نامه مشرق موعود*، شماره ۵ و ۶.
۵. تونه‌ای، مجتبی (۱۳۸۷ش)، *موعود نامه: فرهنگ الفبایی مهدویت*، قم: میراث ماندگار.
۶. حافظ‌نیا، محمدرضا؛ احدی، سیدعباس (۱۳۸۸ش)، «تبیین ژئوپلیتیک اثرگذاری انقلاب اسلامی بر سیاسی شدن شیعیان جهان»، *مجله شیعه‌شناسی*، شماره ۲۵.
۷. حکیمی، محمدرضا (۱۳۶۰ش)، *خورشید مغرب*، تهران: نشر فرهنگ اسلامی.
۸. صدر، محمدباقر (بی‌تا)، *سنت‌های تاریخ در قرآن*، قم: انتشارات اسلامی.
۹. صمدی، قنبرعلی (۱۳۹۴ش)، *ویژگی‌های فرهنگی و تمدنی عصر ظهور و نقش آن در فرهنگ و تمدن زمینه ساز*، مجموعه مقالات یازدهمین همایش بین‌المللی دکترین مهدویت، قم: مؤسسه آینده روشن.
۱۰. طاهری، ابوالقاسم (۱۳۹۰ش)، *روشن تحقیق در علوم سیاسی*، تهران: قومس.
۱۱. عزتی، ابوالفضل (۱۳۸۰ش)، *اسلام انقلابی و انقلاب اسلامی*، تهران: انتشارات هدی.
۱۲. عمید زنجانی، عباسعلی (۱۳۶۷ش)، «انقلاب اسلامی و ریشه‌های آن»، *کتاب سیاسی*.
۱۳. عنایت، حمید (۱۳۷۷ش)، «انقلاب اسلامی؛ مذهب در قالب ایدئولوژی سیاسی»، ترجمه: امیر سعید الهی، *ماه نامه اطلاعات سیاسی - اقتصادی*، شماره ۱۳۷.
۱۴. کارگر، رحیم (۱۳۸۰ش)، «انتظار و انقلاب»، *فصل نامه انتظار موعود*، شماره ۲.
۱۵. کلینی، محمد بن یعقوب (۱۴۰۷ق)، *الکافی*، مصحح و محقق: علی اکبر غفاری و محمد آخوندی، تهران: دارالکتب الاسلامیه.
۱۶. لاکویر، والتر (۱۳۷۸ش)، *انقلاب: گزیده مقالات سیاسی - امنیتی*، ترجمه: مؤسسه پژوهش‌های

اجتماعی، تهران: بینش.

۱۷. مجلسی، محمدباقر (۱۴۰۴ق)، *بحار الانوار*، بیروت: دارالوفاء.

۱۸. مطهری، مرتضی (۱۳۸۴ش)، *مجموعه آثار*، تهران: صدرا.

۱۹. موسوی خمینی، سید روح الله (۱۳۸۵ش)، *صحیفه*، تهران، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی رحمه الله علیه.

۲۰. نائینی، مرتضی (۱۳۸۰ش)، «جان و جانان»، *فصل نامه انتظار موعود*، سال اول، شماره دوم.

۲۱. سایت اطلاع رسانی مقام معظم رهبری: Khamenei.ir